

ДЕПОРТАЦІЇ ПОЛЯКІВ ІЗ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В 1944–1946 рр.

У статті висвітлюються депортації поляків із західноукраїнських земель у період 1944–1946 рр. Характеризуються проблеми впливу геополітичного фактора на прикордонні території та методи радянського керівництва в розв'язанні міжнаціональних конфліктів. Показано роль римо-католицької церкви, польського й українського підпілля в переселенських процесах.

Ключові слова: депортації, поляки, переселення, репатріації.

Примусові переселення в Радянському Союзі не стали новим методом у розв'язанні національних, політичних чи економічних проблем на приєднаних територіях. Така практика сягає своїм корінням часів Російської імперії, проте найбільшого розмаху сягнула в радянські часи. Власне, обмін польським і українським населенням між УРСР і Польщею в 1944–1946 рр. видається найбільшою за своїми масштабами акцією у вирішенні міжнаціональних протиріч.

Чітко відпрацьована впродовж 20–30-х рр. ХХ ст. схема депортацій населення в Радянському Союзі залишалася дієвою й у повоєнний час. Опинившись у напівколоніальній залежності від Москви, польський прорадянський уряд удався до репатріації українців, опановуючи “передовий” досвід радянського керівництва. Саме ця обставина й зумовила тотожність у методах виселення як поляків, так й українців, свідченням чого стала сумнозвісна акція “Вісла”.

У процесі зміцнення польсько-українських відносин на сучасному етапі значно зріс інтерес до історії двох народів. Саме тому як у польській, так і в українській історіографії з'явилося чимало досліджень, які висвітлюють часом непрості й суперечливі сторінки спільного історичного минулого. Серед великої кількості робіт на особливу увагу заслуговують праці В.Сергійчука [13], О.Калакури [10], С.Макарчука [12], І.Цепенди [17]. Досить детально ця проблематика висвітлена й у польській історіографії, зокрема в дослідженнях Я.Чернякевича [19], Я.Врони [20] та ін.

Метою статті є спроба відобразити не тільки хід переселенської акції 1944–1946 рр., але й показати перерозподіл сфер впливу в Центральній-Східній Європі та його значення в умовах установаження польсько-радянського кордону. Саме це й зумовлює актуальність нашого дослідження, оскільки зазначений аспект не повністю висвітлений в історіографії й підлягає певній деталізації.

Зауважимо, що проблема встановлення кордону між Польщею та СРСР, яка гостро постала на завершальному етапі війни й потягнула за собою переселенську акцію, у кінцевому підсумку була вирішена на користь останнього. На конференціях у Тегерані (28 листопада – 1 грудня 1943 р.) та Ялті (4–11 лютого 1944 р.) Й.Сталін наполягав на збереженні територіальних приєднань (на підставі сфальсифікованих виборів 1939 р.). У.Черчилль і Ф.Рузвельт, підтримавши радянські пропозиції, фактично віддали всі довоєнні польські східні землі, залишивши в основі польсько-радянського кордону лінію Керзона з невеликими ухилами на користь Польщі. Натомість поляки мали отримати відшкодування за рахунок німецьких територій.

Слід зазначити, що проведенням переселенської акції радянське керівництво мало на меті “завершити розпочате ще в 1941 р. тотальне очищення території на своєму західному кордоні від ненадійного з національного, соціального та політичного поглядів елементу”, оскільки поляки, які мешкали на західноукраїнських землях і вважали себе автохтонами, не визнавали радянської влади, чинили спротив радянській. Підпорядковуючись лондонському еміграційному урядові, вони надіялися за допомогою Великобританії й США відновити Польщу в кордонах 1939 р. [9, с.360].

Також хотілося б прослідкувати й мотиви, якими керувалося радянське партійне керівництво, проводячи таку масштабну переселенську акцію. У даному контексті варто було б зупинитися на ще кількох вузлових аспектах. По-перше, чому обмін населенням був зніційований радянським урядом не після війни, а задовго до її закінчення; по-друге, яку роль відіграв у цьому Польський комітет національного визволення; по-третє, чому Угода від 9 вересня 1944 р. була підписана не урядом Радянського Союзу, а УРСР.

Слід зазначити, що на завершальному етапі війни головним завданням у військово-стратегічних планах Москви була експансія радянського режиму на Захід із метою здійснення світової соціалістичної революції. За таких умов створення про-радянських урядів у визволених від німецьких загарбників державах було головною складовою успіху в просуванні соціалізму в Європу. Саме з такою метою за допомогою Москви й був створений 21 липня 1944 р. Польський комітет національного визволення. Якщо еміграційний польський уряд у Лондоні намагався відродити Польщу в кордонах 1939 р., то ПКНВ не претендував на території, а покійно погоджувався з усіма рішеннями СРСР [7, с.240]. Власне проведення переселенської акції з одного боку не тільки сприяло б усуненню міжетнічних конфліктів, але й полегшувало встановлення польсько-радянського кордону, мотивуючи його національною цілісністю на західноукраїнських землях. Крім того, укладаючи Люблінську угоду, радянський уряд мав на меті показати західним союзникам легітимність влади ПКНВ у Польщі. Що ж до підписання Угоди урядом радянської України, а не московським керівництвом, то таким кроком радянська верхівка втілювала в життя свої геополітичні плани, спрямовані на перерозподіл сфер впливу у світі, так би мовити, “чужими руками”, залишаючи собі простір для маневру [11, с.165].

9 вересня 1944 р. у Любліні між урядом Української РСР і Польським комітетом національного визволення (ПКНВ) було підписано угоду про евакуацію українського населення з території Польщі та польських громадян з УРСР у Польщу. Угоду підписали голова Ради народних комісарів УРСР М.С.Хрущов і голова ПКНВ Едвард Осубка-Моравський. На офіційному рівні мова йшла про те, що “евакуація є добровільною, і ніякий примус не може бути застосований ні прямо, ні посередньо” [1, арк.147]. При цьому в Інструкції із здійснення вищевказаної угоди зазначалося, що “бажання евакуюватися може бути висловлене як усно, так і в писаній формі” [1, арк.147]. Можна вважати, що саме ця умова й полегшувала можливість примусового виселення місцевими органами влади, оскільки “добровільне бажання виїзду” могло бути ніде не задокументоване.

Згідно з Угодою, взаємне переселення мало відбутися в дуже короткий термін – з 15 жовтня 1944 р. до 1 лютого 1945 р. Проте дата закінчення “евакуації” кілька разів переносилась і фактично вона тривала до 1 вересня 1946 р., хоча переселення окремих осіб мало місце й у наступні роки.

Досі дискусійним залишається питання періодизації переселенської акції як у польській, так і в українській історіографії. Зокрема, депортації 1944–1946 рр. можна поділити на два етапи: 1) жовтень 1944 р. – липень 1945 р. – характеризувався відносно добровільним характером переселень; 2) вересень 1945 р. – серпень 1946 р. – евакуація набула примусового характеру. Ряд авторів, зокрема Г.Щерба, І.Андрухів та ін., виділяють ще й третій етап, до якого відносять акцію “Вісла” [18, с.301–302; 7, с.239].

Широкомасштабна підготовка переселенської акції велась як з українського, так і з польського боку. Було проведено велику організаційну, агітаційну, перевізну, охоронну роботу. 19 вересня 1944 р. Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову “Про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР”, якою було передбачено створення необхідних виконавчих структур, визначено області прийому переселенців із Польщі тощо [12, с. 104]. Серед інших заходів особ-

ливе місце відводилось обліку, прийому і збереженню майна та будівель, залишених виселеними громадянами. Таким чином, по закінченні депортацій поляки залишили 73 379 будинків, 57 657 квартир, а також майна на суму 233,5 млн карбованців [10, с.336].

Слід зазначити, що радянські власті належним чином не забезпечили розселення та побутового облаштування переселенців. Наприклад, з 472 колишніх польських будинків, які підлягали передачі українцям, переселеним із Польщі до Станіславської області, станом на липень 1949 р. було передано тільки 71 будинок [4, арк.11]. Особливе місце радянськими органами влади відводилося збереженню церковного культового майна. Так, зокрема, в жодному разі не дозволялося вивозити “меблі, лави, крісла, дивани, позолочені чаші, ікони, хрести і все прикрашене дорогоцінним камінням, а також церковний реманент та ікони, які представляють особливу історичну і художню цінність”, оскільки така власність підлягала націоналізації [5, арк.80]. Проте серед дозволеного для вивозу майна були особисті речі переселенців, речі домашнього вжитку, худоба і т. д. загальною вагою до 2 тонн на одну сім'ю [1, арк.150].

Уражають й численні факти порушення Люблінської угоди 1944 р. радянським керівництвом. Через невчасне надання залізничного, автомобільного й гужового транспорту сотні людей зазнали поневірянь під час переїздів на місця призначення. Унаслідок цього в евакуаційних районах чимало польських сімей чекало поїздів по три тижні, а то й більше місяця [8, с.90–91]. Наприклад, один з документів містить свідчення, що внаслідок несвоєчасного надання вагонів “... на станціях Львівської, Ковельської і Люблінської доріг накопичилось 1 500 сімей...” Причому евакуйоване населення на вказаних станціях знаходилося під відкритим небом у середньому 10–15 днів, і все це в умовах зими 1945 р. [14, с.123–124].

Дискусійним залишається й питання загальної кількості депортованого населення. За підрахунками В.Сергійчука, станом на 1 серпня 1946 р. із західних областей України було евакуйовано 272 554 сім'ї, що склало 789 982 тисяч осіб [13, с.276]. Польський історик Я.Чернякевич наводить інші дані. За його підрахунками, за період 1944–1946 рр. було виселено 787 524 особи, а в 1947 і 1948 рр. ще 76 та 74 особи відповідно, що в цілому за період 1944–1948 рр. становить 787 674 особи [19, с.134].

Варто відзначити, що польське населення по-різному бачило своє майбутнє після закінчення війни. Неоднозначним було й сприйняття Угоди від 9 вересня 1944 р. Так, зокрема робітник пивоварного заводу в м. Рівне, поляк Рог Йосиф заявив: “... Я чув по радіо оголошення, що всіх поляків будуть переселяти за Буг. Не знаю тільки, по бажанню чи примусово, але я як в першому, так і в другому випадку не хотів би їхати, а залишусь тут...” [14, с.55]. Спостерігалися й такі думки: “Поїхав би в Польщу, та жалко власності. Тут продаси – там не купиш” [14, с.56]. Очевидно, що в основі негативного ставлення поляків до виїзду лежав психологічний аспект, викликаний небажанням розлучатися з малою батьківщиною, оскільки чимало родин жили на західноукраїнських землях ще з діда-прадіда і вважали їх своїм рідним краєм [12, с.106].

Крім того, були й інші заяви, що свідчили про небажання покидати обжиті місця. Наприклад, серед поляків, мешканців м. Калуш, розповсюджувалися такі розмови: “Ми не поїдемо в Польщу до тих пір, поки не розрахуємося (тобто помстимося) з українцями” [2, арк.158]. Чимало поляків висловлювало свої сподівання на те, що після закінчення війни західноукраїнські землі залишаться в складі Польщі. Зокрема, показовою є заява мешканця м. Тернопіль, поляка Василя Іжнере стосовно Люблінської угоди: “... Це трюк Радянського Союзу для спасіння Західної України перед приєднанням її до Польщі. Така політика не приведе ні до чого, оскільки Англія категорично заявила, що визнає кордони тільки існуючі після Версальського договору і визнає в Польщі тільки уряд Соснковського. Нам виїжджати нікуди не слід, оскільки Польща тут була і буде, а

Радянський Союз не сьогодні-завтра лусне, так як незадоволення мас Радянським Урядом зростає з кожним днем” [14, с.57].

Слід зауважити, що ще задовго до офіційного початку евакуації населення із Західної України мав місце стихійний виїзд поляків після визволення радянськими військами цих територій від німецьких загарбників. Частина польського населення почала покидати західноукраїнські землі та перебиратися на польські етнічні терени через поширення чуток про те, що в складі СРСР залишиться не лише Західна Волинь і Східна Галичина, але й Грубешівщина та Холмщина [10, с.326]. Такий стан речей був викликаний небажанням поляків залишитись у складі СРСР, побоюючись чергових репресій, яких вони зазнали в період першого приходу радянської влади 1939 р.

Уже в липні – серпні 1944 р. органами НКВД були розпочаті каральні операції проти польського населення. Близько 15–20 тис. вояків АК опинилися в радянських таборах для військовополонених. Конспіраційні структури Делегатури польського уряду в Лондоні та АК інформували про драматичне погіршення становища поляків [20, с.98].

Цілком очевидно, що тиск радянських органів влади на поляків виглядав не інакше як прелюдія до здійснення подальших планових депортацій. За таких умов відбувалися насильні мобілізації польського населення до Червоної Армії, а також на роботу в східні регіони СРСР (Челябінська, Свердловська обл.).

1 листопада 1944 р. близько 4 тисячі поляків Львова здійснили широкомасштабну акцію протесту на Личаківському цвинтарі. На місцях захоронень радянських воїнів вони написали: “Не віддамо Львова СРСР!”, “Слава борцям за польський Львів”, установили карту з кордонами до 1939 р. з написом: “Що ворог відібрав у нас силою – шаблею повернемо!” [12, с.107].

З метою прискорення темпів “добровільного” переселення радянська влада вдалася до примусу. Так, у ніч з 3 на 4 січня 1945 р. органи НКВД у Львові заарештували 772 особи, серед яких – 21 інженер, 14 професорів, 6 лікарів, 5 ксьондзів, 3 артисти [15, с.203]. Проте, незважаючи на проведення каральної акції, спостерігалися й досить рішучі заяви в середовищі польської громадськості Львова. Зокрема, працівниця облміськпрому Францішка Дергачевська так відгукнулася на арешти: “Совети хочуть нас, поляків, змусити покинути місто Львів і виїхати в Польщу. Але цим вони нас не заставлять розстатися зі Львовом. Ми терпіли німців, готові терпіти репресії і від Советів, але зі Львова не виїдемо!” [15, с.206]. Нелегальна польська підпільна газета “Слово польське” від 6 січня 1945 р. писала так: “... 3 і 4 січня НКВД, бажаючи змусити поляків до масового виїзду з міста Львова, провів багаточисельні арешти. Вже сьогодні окремим арештованим було запропоновано звільнення за ціну підписання декларації про виїзд...” [15, с.207].

Іншим свідченням про насильницькі методи виселення поляків є лист М.С.Хрушова Й.В.Сталіну від 29 листопада 1944 р. Головним чином, у ньому окреслено низку заходів, спрямованих на створення нестерпних умов для проживання поляків з метою спонукання останніх до виїзду. У листі, зокрема, зазначалося, що у всіх вищих навчальних закладах і середніх школах західних областей України необхідно користуватися радянськими підручниками й вести викладання українською та російською мовами. Крім того, повідомлялося про те, що у Львові полякам було відмовлено в проханні про створення шкіл для польських дітей, у яких викладання проводилось би за польськими програмами й на польській мові. Натомість запропоновано у всіх українських і польських школах проводити заняття за програмами, затвердженими Наркомом освіти УРСР. Також для прискорення евакуації планувалося мобілізувати польське населення Західної України, як чоловіків, так і жінок, “в промисловість, на будівництво оборонних споруд та для участі в інших заходах, нарівні з українським населенням” [15, с.168–169].

Слід зазначити, що, незважаючи на силові методи в здійсненні евакуації польських громадян, кількість осіб, бажаючих виїхати, не виправдала сподівання радянської влади закінчити переселення вчасно. Приміром, станом на 1 лютого 1945 р. по Дрогобицькій області всього подало заяви на виїзд тільки 20 374 особи, з яких фактично депортовано було лише 3 640 [14, с.111]. Як відзначив дослідник цієї проблематики І.Цепенда, “слабке подання заяв з боку польського населення радянські органи влади пояснювали відсутністю польських уповноважених, недостатньою агітацією партійних і радянських органів та активною пропагандистською роботою польського підпілля” [17, с.137].

Спротив значної кількості поляків продовжувався й після підписання радянсько-польського договору про кордони, укладеного 16 липня 1945 р. Власне, він надалі зумовлювався сліпою вірою поляків в історичну приналежність західноукраїнських земель Польщі, сподіванням на можливість виникнення війни між Великобританією, США і Францією (за участю Польщі) та Радянським Союзом.

Проти переселенських акцій активно виступало як українське, так і польське підпілля. Обидва підпільні рухи намагалися сконцентрувати свою діяльність на зриві репатріаційної акції. У цьому питанні інтереси польського й українського підпілля збігалися, оскільки його лідери сподівалися, що збереження національних осередків на пограниччі дозволить забезпечити соціальну базу для продовження визвольного руху проти комуністичної системи [17, с.140].

Через ці обставини провід ОУН інформував низові організації про зміну ставлення до поляків: “Поляки знайшлися в дуже подібній ситуації як і ми. Більшовики визволяють їх з-під німецького гніту і творять Радянську Польщу. Ми за ліквідацію конфлікту з поляками та спільну акцію проти спільного окупанта... Б'ємо тільки тих поляків, які пішли на співпрацю з більшовиками проти нас...” [16, с.407].

Незважаючи на спротив як самих поляків, так і підпілля, радянська влада вдалася до примусових методів, оскільки добровольців, які заявили про бажання повернутись до Польщі, була незначна кількість. Головними шляхами уникнення поляками переселення були: втеча сільського населення до райцентрів і міст, де воно проживало, як правило, без реєстрації в органах міліції, й активний вступ до лав Червоної Армії [11, с.169–170].

Негативним було й ставлення римо-католицької церкви до переселенських акцій. Зокрема, восени 1944 р. спостерігалась агітація підпілля проти переселення, яка проводилася шляхом розклеювання антирадянських листівок. При цьому до неї долучалися священики, які виступали із закликами до населення не переселятись. До речі, у донесенні Секретарю Станіславського обкому КП(б)У від 27 жовтня 1944 р. йшлося: “... по місту Коломия були розклеєні листівки на польській мові, звернення до поляків. Невідомі автори листівок закликають поляків нехтувати угодою уряду УРСР з Польським Комітетом Національного визволення з приводу переселення поляків з України в Польщу. Є свідчення, що в Долинському районі священик відкрито закликає поляків ігнорувати вказану угоду і заявляє, що Західні області будуть польськими” [3, арк.45].

Варто також зазначити, що повільний хід “евакуації” мав місце ще й у кінці 1945 р. – перших місяцях 1946 р., що було пов'язано з пасивним опором, який надалі чинили костели. Польське населення не бажало виїжджати, чекаючи на виїзд останніх, у той же час як священики заявляли, що виїдуть тільки разом зі своїми парафіянами. Тільки у квітні–травні 1946 р. радянським органам удалось організувати послідовний виїзд костелів, коли з кожним таким ешеленом виїжджало по 40–50 вагонів польських громадян [6, арк.24–25].

Певну роль на прискорення процесу переселення поляків відіграв приїзд до Львова наприкінці серпня 1945 р. польського політика Станіслава Грабського. На зустрічі з представниками Союзу польських патріотів йому вдалося переконати їх у необхідності

переселення, при цьому наголошуючи, що під час зустрічі зі Сталіним у Москві 1944 р. він “робив усе, щоб Львів залишився у складі польської держави, але не вийшло”. Натомість Польща отримала землі стокілометрової прикордонної зони з Німеччиною, на які мали переселятись евакуйовані із СРСР та УРСР поляки [7, с.242–243]. За таких умов стало цілком очевидним прагнення польського керівництва форсованими темпами закінчити переселенську акцію, оскільки на літо 1946 р. було заплановане виселення 1,5 млн німців із північно-західних воєводств у англійську зону окупації Німеччини.

Таким чином, проводячи депортації 1944–1946 рр., радянська влада мала на меті зберегти за собою території, отримані внаслідок підписання пакту Молотова–Ріббентропа 1939 р., попередньо вивільнивши їх від “антирадянськи” налаштованих поляків. Не останню роль у цьому процесі відіграло й бажання Москви встановити свою гегемонію в Центрально-Східній Європі, перетворити Польщу на свого сателіта.

1. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 1-П, оп. 1, спр. 167, 163 арк.
2. Держархів Івано-Франківської обл., ф. 1-П, оп. 1, спр. 168, 160 арк.
3. Там само, ф. 1-П, оп. 1, спр. 169, 62 арк.
4. Там само, ф. Р-249, оп. 1, спр. 30, 58 арк.
5. Там само, ф. Р-388, оп. 2, спр. 32 а, 121 арк.
6. Там само, ф. 1-П, оп. 1, спр. 426, 39 арк.
7. Андрухів І. Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30–50-х рр. ХХ ст. : Історико-політологічний аналіз / Ігор Андрухів, Петро Кам'янський. – Івано-Франківськ : Нова зоря, 2005. – 364 с.
8. Галичина у Другій світовій війні (1939–1945 рр.) / за ред. В. І. Кононенка. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – 116 с.
9. Заброварний Б. Депортації українського населення із Закарпаття в 1944–1947-х роках / Богдан Заброварний // Україна – Польща: історія і сучасність : зб. наук. статей і спогадів пам'яті П. М. Калениченка (1923–1983) / відп. ред. Ю. А. Пінчук. – К. : НАН України, Ін-т історії України, 2003. – Ч. 1. – С. 359–374.
10. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті / Олег Ярославович Калакура. – К. : Знання України, 2007. – 508 с.
11. Козловський І. Переселенська акція 1944–1946 рр. та реакція на неї польського і українського підпілля / Іван Козловський // Polska i Ukraina po II Wojnie swiatowej / pod. red. W. Bonusiaka. – Rzeszow : Wydawnictwo wyzszej szkoly pedagogicznej, 1998. – S. 165–173.
12. Макарчук С. Переселення поляків із Західних областей України в Польщу у 1944–1946 рр. / Степан Макарчук // Український історичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 103–115.
13. Сергійчук В. Депортація поляків з Галичини в Польщу в 1944–1946 роках / Володимир Сергійчук // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (21–22 листоп. 1996 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 274–277.
14. Сергійчук В. Депортація поляків з України : Невідомі документи про насильницьке переселення більшовицькою владою польського населення з УРСР в Польщу в 1944–1946 роках / Володимир Сергійчук. – К., 1999. – 192 с.
15. Сергійчук В. Десять буремних літ : Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. : Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – К. : Дніпро, 1998. – 941 с.
16. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті : документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. – Івано-Франківськ : ЛІК, 2009. – Т. 2., кн. 1 : (1939–1945). – 599 с.
17. Цепенда І. Українсько-польські відносини 40–50-х років ХХ століття: етнополітичний аналіз / Ігор Євгенович Цепенда. – К., 2009. – 387 с.
18. Щерба Г. Депортація населення з польсько-українського пограниччя / Галина Щерба // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (21–22 листоп. 1996 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 300–304.
19. Cerniakiewicz J. Repatriacja ludności polskiej z ZSRR 1944–1948 / Jan Cerniakiewicz. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. – 263 s.
20. Wrona J. Stosunki polsko-radzieckie w latach 1944–1945 i ich aspekty ukraińskie / Janusz Wrona // Pogranicze : Studia z dziejow stosunkow polsko-ukrainskich w XX wieku / pod red. Z. Mankowskiego. – Lublin, 1992. – S. 89–100.

Стаття освещает депортации поляков из западноукраинских земель в период 1944–1946 гг. Охарактеризованы проблемы влияния геополитического фактора на приграничные территории и

методы советского руководства в решении междунациональных конфликтов. Также показана роль римско-католической церкви, польского и украинского подполья в переселенческих процессах.

Ключевые слова: депортации, поляки, переселения, репатриации.

The article lights up deportation of the Poles from Western Ukraine during the period of 1944–1946. The influence of geopolitical factor upon border territories and Soviet authority's methods of solving the international conflicts is characterized. Also the role of Roman-Catholic church, the Polish and Ukrainian underground movement in migration processes is shown in the article.

Key words: deportations, the Poles, migrations, repatriations.

УДК 94 (477): 94 (438) “1989/2001”
ББК 63.3 (0)

Марія Середюк

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: ДІЯЛЬНІСТЬ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ В КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ (1989–2001 рр.)

У статті проаналізовано діяльність Об'єднання українців у Польщі (ОУП) в галузі культури. Показано її сприяння в розвитку української освіти, видавництва, преси, музики, організації міжнародних проектів, фестивалів. З'ясовано, що діяльність ОУП сприяла докладанню зусиль для розвитку української культури на території Республіки Польща та подолання польсько-українського непорозуміння.

Ключові слова: Об'єднання українців у Польщі, культура, українці, фестивали.

Українська національна меншина, проживаючи на території Республіки Польща, зробила значний внесок у розвиток української культури. З відновленням незалежності РП українці створювали організації, зокрема Об'єднання українців у Польщі. Воно сприяло відродженню своїх звичаїв, обрядів і традиції. Об'єднання постало активним посередником у становленні й розвитку двосторонніх відносин між Україною та РП, особливо в розвитку культури. Великим досягненням було видання періодичної преси, організації міжнародних проектів, наприклад, таких, як: “Лемківська академія”, табори скаутської організації “Пласт”, концерти церковної музики (наприклад “Осінні дні церковної музики”), фестивалі української культури (Фестиваль Української Культури – Сопот’ 2001), дитячі фестивалі (у Кошаліні й Ельблонзі), історичні семінари (“Польща – Україна. Важкі питання”). Діяльність ОУП є важливою для розвитку польсько-українських культурних відносин. Тому вивчення цієї організації, на думку автора, є актуальним і потребує дослідження.

Уперше актуалізована нами тема стала предметом досліджень Ю.Макара [7], Ф.Заставного [3], В.Трошинського [11] та Л.Василевської [2]. Науковці основну увагу зосереджували на діяльності української меншини, а участь ОУП у розвитку культури висвітлювали побічно. Тому діяльність об'єднання в галузі культури залишається малодослідженою проблемою.

Мета нашої публікації полягає в об'єктивному й усебічному аналізі культурного життя ОУП, визначенні досягнень у галузі культури та їх проблем.

У 1989 р. з відновленням незалежності Польщі в українців з'явилася можливість для активізації громадського життя, пропаганди рідної мови, літератури, історії, відновлення архітектурних та інших пам'яток. Так, 1989 р. об'єднання національних меншин, яке діяло в Польщі, перейшло під юрисдикцію Міністерства культури й мистецтва РП. До цього часу воно перебувало в підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ Польщі. При польському сеймі було створено комісію національних меншин та етнічних груп, які контролювали їхню діяльність у різних сферах, зокрема культурній. Також комісія працювала над підготовкою юридичних документів, які мали регулювати статус і становище національних меншин у РП [3, с.89].